

УДК 821.162.1.09

Дарина Горічко

ТАРАС ШЕВЧЕНКО В ПУБЛІЦИСТИЦІ ФРАНЦІШЕКА РАВІТИ-ГАВРОНСЬКОГО

Анотація. Ця стаття досліджує польську літературну критику початку ХХ сторіччя, а саме критику творчого доробку Тараса Шевченка польським дослідником Францішеком Равітою-Гавронським. Францішек Равіта-Гавронський був польським публіцистом, письменником і громадським діячем, котрий в своїх працях часто звертав увагу на українську історію, культуру і літературу. Впродовж свого життя Францішек Равіта-Гавронський часто торкався тем дотичних української літературного середовища ХІХ сторіччя і місця Тараса Шевченка в ньому. «Тарас Шевченко і поляки» найобширніша та найгрунтовніша стаття присвячена постаті Тараса Шевченка, опублікована у журналі “Zdrój” в Познані у 1918 році, котра торкається життя українського письменника так і його творчого доробку.

У ході розгляду думок польського публіциста ми можемо простежити його філософські ідеї та сприйняття історичного минулого України. Ідеї Францішека Равіти-Гавронського багато в чому віддзеркалюють ідеї польсько-української шляхти ХХ сторіччя. Письменник часто загострюватиме увагу на стосунках Тараса Шевченка з поляками, близькості і впливам польської культурної еліти на українського поета, а також даватиме характеристику культурно-економічним змінам в українському середовищі на той час. Вивчення сучасниками літературної критики Францішека Равіти-Гавронського дає нам можливість зрозуміти його сприйняття творчості Тараса Шевченка і філософсько-політичних ідей, котрі переважали в його колах на початку ХХ ст.

Ключові слова: Францішек Равіта-Гавронський, Тарас Шевченко, літературна критика, публіцистика.

Інформація про автора: Горічко Дарина Мар'янівна, магістрантка кафедри полоністики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: darunahorichko@gmail.com

Daryna Horichko

TARAS SHEVCHENKO IN FRANCISZEK RAWITA-GAWROŃSKI'S JOURNALISM

Abstract. *This article explores Polish literary criticism of the early 20th century, namely the criticism of the Taras Shevchenko's creative output conducted by Franciszek Rawita-Gawroński. Franciszek Rawita-Gawroński was a Polish publicist and a public figure who in his works often discussed Ukrainian history, culture and literature. Throughout his life, Franciszek Rawita-Gawroński often touched on 19th century Ukrainian literary environment as well as the undeniably prominent place of Taras Shevchenko in it. "Taras Szewczenko i Polacy" is his most prominent article solely devoted to Taras Shevchenko, which was published in the bi-weekly journal "Zdrój" in Poznan in 1918, concerning both the life of Ukrainian writer and his creative work.*

If he focused on social issues in his previous works, then in "Taras Szewczenko i Polacy" he extended his thoughts further. Mainly, the authorial intent was to highlight Taras Szewczenko's connections to Polish culture and the Polish literary scene at the time. Here we can trace his philosophical ideas and perception of Ukrainian history. Franciszek Rawita-Gawroński's cultural beliefs largely reflect general ideas of Polish nobility of the 20th century. Whatever literature they are looking at, Polish critics working at the wake of Modernism have embraced a certain air of supremacy, which in general leads to ambiguity in their literary findings.

His dedication to highlighting Polish connections in Taras Shevchenko's life is admirable, but he certainly exaggerates most of his points which does not land well with the modern audience. The writer will often try to focus his readers attention on Taras Shevchenko's relationships with Poles, as well as the influence of the Polish cultural elite on the Ukrainian poet. Throughout his works he also tends to be skeptical of Ukrainian literary scene. From the experience of reading "Taras Szewczenko i Polacy" one might conclude that Taras Shevchenko was not influenced by his Ukrainian peers at all.

Interestingly, regardless of the fact that the object of his literary study is Taras Shevchenko and his body of work, Franciszek Rawita-Gawroński also attempts to capture cultural and economic changes in Ukraine at that time. We can understand economic and political implications of his works, but clearly he could not faithfully represent the reality of most social groups in 19th century Ukraine. His arguments

are rarely interrupted by concrete examples and when they are, he never takes Taras Shevchenko's full body of work or even full-length poems into consideration. Therefore, some of his conclusions can strike modern readers as particularly surprising and clearly at odds with the more obvious interpretations of poems.

Key words: Franciszek Rawita-Gawroński, Taras Shevchenko, literary criticism, journalism.

Information about author: Daryna Horichko, Master's student, Department of Polish Studies, Educational and Scientific Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: darynahorichko@gmail.com

Daryna Horiczko

TARAS SZEWCZENKO W PUBLICYSTYCE FRANCISZKA RAWITY-GAWROŃSKIEGO

Abstrakt. Niniejszy artykuł poświęcony jest polskiej krytyce literackiej początku XX wieku, a właściwie krytyce twórczości Tarasa Szewczenki przez polskiego badacza Franciszka Rawitę-Gawrońskiego. Franciszek Rawita-Gawroński był polskim publicystą, pisarzem i działaczem społecznym, który w swoich badaniach często poświęcał uwagę historii, kulturze i literaturze. Przez całe życie często poruszał tematy związane z ukraińskim środowiskiem literackim XIX wieku i miejscem w nim Tarasa Szewczenki. "Taras Szewczenko i Polacy" to najobszerniejszy artykuł Rawity-Gawrońskiego poświęcony postaci Tarasa Szewczenki, opublikowany w poznańskim czasopiśmie "Zdrój" w 1918 roku, który dotyka zarówno życia ukraińskiego pisarza, jak i jego twórczości. Analizując idee polskiego publicysty, możemy stwierdzić że badacz postrzega ukraińską przyszłość historyczną przez pryzmat idei filozoficznych, istniejących od pokoleń.

Poglądy Franciszka Rawity-Gawrońskiego w dużej mierze odzwierciedlają idee polsko-ukraińskiej szlachty XX wieku. Krytyk często koncentrował się na kontaktach Tarasa Szewczenki z polską elitą, wzajemnych relacjach, i wyciągnął wnioski, wskazując, że stosunek Szewczenki do Polaków uległ transformacji, i od pewnego momentu Polacy nie są pokazywani jako negatywni bohaterowie. Konkludując, Franciszek Rawita-Gawroński w swoich artykułach wskazuje na sposób postrzegania i interpretacji twórczości Szewczenki i idee filozoficzno-politycznych w kręgach elit na początku XX wieku.

Słowa kluczowe: *Franciszek Rawita-Gawroński, Taras Szewczenko, krytyka literacka, dziennikarstwo.*

Nota o autorze: *Daryna Horiczko, studentka studiów magisterskich w Katedrze Polonistyki Dudaktyczno-Naukowego Instytutu Filologii Narodowego Uniwersytetu imienia Tarasa Szewczenki w Kijowie.*

E-mail: *darynahorichko@gmail.com*

При вивченні публіцистики Ф. Равіти-Гавронського ми можемо простежити те, як його філософські ідеї та сприйняття історичного минулого України тісно переплітаються із сприйняттям творчості Тараса Шевченка. У ході розгляду постаті Тараса Шевченка в українській культурі польський публіцист створив низку дослідницьких праць таких як: «Тарас Шевченко і ми», «З української літератури», «Жінки в поезії Тараса Шевченка», одначе «Тарас Шевченко і поляки» залишається його найбільш помітною працею, на сторінках котрої автор досліджує зв'язки Тараса Шевченка із поляками, впливи польської культури на українського поета і приділяє велику увагу тодішній політичній, культурній та економічній ситуації в Україні. Вивченням літературної критики Ф. Равіти-Гавронського свого часу займалися як українські, так і польські дослідники. Е. Коко та О. Астаф'єв зі свого боку звертали увагу на постать Тараса Шевченка в дослідженнях Ф. Равіти-Гавронського, та його сприйняття творчої спадщини поета [1, 2], а Я. Яковенко торкалася питань історичної тематики в роботах публіциста [7, 8].

У своїй статті під назвою «Тарас Шевченко і поляки», опублікованій у журналі “Zdrój” в Познані у 1918 році, польський публіцист, письменник і громадський діяч Францішек Равіта-Гавронський (1846–1930) вирішив дослідити зв'язок Тараса Шевченка із поляками та польською літературою, а також простежити потенційний вплив Польщі на творчість Шевченка [6]. Сам автор присвятив велику частину свого життя аматорським дослідженням історії Речі Посполитої в цілому, та України зокрема, вивчаючи соціокультурні, політичні, економічні та релігійні зв'язки між регіонами. Він народився та виховувався на теренах України, одначе

вважав себе поляком, через це в його свідомості формується специфічна візія майбутнього Польщі та майбутнього України, котрі завжди були тісно та нерозривно пов'язані між собою. Можливо, подібна точка зору була для нього природною, адже сам автор дійсно походив із польської шляхетської родини зі сторони батька і давньої української шляхти зі сторони матері. Українська сторона його родини походила родом із Волині і маленький Ф. Равіта-Гавронський дійсно виховувався в Україні і пізніше навчався на теренах України. Можна із певністю стверджувати, що підґрунтям світоглядної парадигми автора була його родина та специфіка польського виховання на українських теренах [9, 10, 11].

Одначе, його філософські умовиводи, дидактичні спостереження та бачення історії були настільки просякнуті його особистісними емоційними вподобаннями, що пізніше, пишучи свої праці, Ф. Равіта-Гавронський неодноразово спотворюватиме плин української історії та викривлюватиме культурні реалії України. За своє довге життя у багатому доробку, котрий він залишив сучасним читачам, він підійматиме питання дотичні політики, культури, літератури, історії, мистецтва. Щоправда, якої царини не торкався би автор, він завжди дивився на неї крізь призму власної ідентичності та своїх політичних переконань. У творчості Ф. Равіта-Гавронського часто постає нагальне питання співвідношення фактів із його емоційними пориваннями, віддзеркалення історичних подій з авторської перспективи, відображення полоноцентричного бачення українського минулого та специфічної філософії, притаманної цьому письменникові. Коли ми вдаємося до аналізу його публіцистики, що дуже часто торкалася питань української культури середини XIX сторіччя та досліджень постаті Тараса Шевченка, ми наштовхуємося на ту ж проблему: Ф. Равіта-Гавронський виходить із власних дидактичних суджень, особистісних міркувань і, зазвичай, має на меті підлаштувати розвиток української культури під власну суб'єктивну точку зору.

Не стали винятком і його дослідження про Шевченка, опубліковані у 1918 році. Пише Гавронський переважно про життєвий

шлях Тараса Шевченка і його перетини із поляками та польською культурою. На цьому шляху, на думку дослідника, поляки і польська література відіграли важливу роль, і ця сторона творчості поета, мабуть, була найменш відома тогочасному польському читачеві, для якого була написана стаття. У своїх роздумах про Шевченка, дослідник доходить до думки, що вплив польського духу на світоглядний розвиток поета через його контакти з поляками був би, мабуть, найкращим доказом того, що зближення і знайомство між собою може прокласти шлях до знайомства двох націй.

У своїй роботі він досліджує зв'язки Шевченка із поляками, але, з іншого боку, намагається і дослідити історичні мотиви, котрі підіймає Шевченко в своїх поезіях. Тобто, через подвійну призму аналізує постаті реальних поляків в житті Тараса Шевченка та в його творчому доробку. Розділена робота на частини, котрі більш-менш хронологічно відображають життя поета, і в цілому призначена для пересічного польського читача, котрий навіть, на думку самого автора, незнайомий із творчістю Шевченка. Одначе, працю польський публіцист використовує водночас як плацдарм для своїх філософських роздумів, історичних досліджень та просувань власних політичних ідей. Вдається тут автор і до аналізу біографії самого Шевченка, описуючи читачам головні події в житті поета. Рефлексії автора щодо історії, політики, українського соціуму та української культури XIX сторіччя перетинаються з фрагментарними біографічними свідченнями про Тараса Шевченка. Доволі неконструктивно та хаотично автор намагається аналізувати як його творчість, так і історичні мотиви у працях Шевченка.

На початку своєї статті Ф. Равіта-Гавронський пише, що ані біографія, ані критика творчості та таланту поета зовсім не були його тодішнім задумом, хоча, як ми бачимо в його роботі, він вдається як до обговорення біографії Шевченка, так і до критики таланту і особистих переконань поета, зокрема тих переконань, котрі були дотичними до українсько-польського історичного минулого.

Тарас Шевченко був, на думку польського дослідника, передусім ліриком: навіть коли в його поезіях порушувалося політичне

питання і драматичні сюжети, Равіта-Гавронський все одно вказує на той факт, що в поезії Шевченка переважав ліричний елемент. *«Його по-різному має оцінювати малоруська література і критика»* – стверджує автор, водночас захоплюючись творчістю українського поета, однак і критикуючи націоналістичне забарвлення його поезії, зокрема тих рядків, що дотичні поляків. [6, с. 422] У своїх дослідженнях польський науковець-аматор заходить так далеко, що стверджує, буцім-то, патріотизм в творчості Шевченка проявляється лише в пізній період його творчості. Також, на думку Равіти-Гавронського, усе що в творчості українського письменника *«тхнуло ненавистю до ляхів»* [6, с. 426], відповідало урядовому настроєві українського тогочасного суспільства. Передусім у патріотичних мотивах у творчості Шевченка автор звинувачує українську інтелігенцію, якій, буцімто, той потурав.

Цікаво, що в своїй роботі Равіта-Гавронський також прагне проаналізувати і соціокультурну географію регіону, підкреслюючи той факт, що саме через ненависть до поляків творчість Шевченка знайшла великий відголос серед кубанців, яких автор завжди бере в лапки і називає залишками розбитої Січі. Автор стверджує, що станом на середину XIX сторіччя на теренах Західної України не існувало освіченої національної еліти за винятком маленької частки чиновників, і які буцім-то *«сиділи так тихо, як миша під віником, не показуючи свій малоруський патріотизм»* [6, с. 426] в той час, як на лівому березі, з точки зору автора, українське суспільство перетворювалося на російське.

Оскільки Шевченко володів польською мовою та читав доволі багато перекладів Міцкевича, автор вбачає в цьому витоки зв'язку його творчості з польською літературою. У цілому виданні він кілька разів засуджує або піддає сумніву свідчення тогочасних біографів Шевченка і його знайомих, посиляючись на власні полоноцентричні судження. Аналізуючи дитинство та юність українського поета, автор підмічав, що Шевченко знав лише одну іноземну мову — польську. Він походив і центральної України, з того краю, що колись був колискою козацтва й гайдамацтва. Сфера його життя та оточення

не полегшували його стосунків із польським суспільством, у чому, на думку Гавронського, можна відшукати корінь несприйняття польської культури в ранній творчості Шевченка.

У роботі відчутний несмак до українського минулого, зокрема до українського козацтва, які були притаманні його історичній перспективі. Тут він багаторазово підкреслює, що не прагне написати біографію видатного українського письменника, стверджуючи, що йому варто лише торкнутися тих дотичних ліній життя Тараса Шевченка, які можуть мати відношення до піднятої ним теми. Подібна стратегія літературних досліджень дійсно дуже зручна для польського дослідника, адже дозволяє автору дещо спотворювати українське минуле і вписувати його в тогочасний польський культурний простір.

Як нам відомо, польський дослідник минулого мав своєрідну систему міркувань щодо історії Речі Посполитої та історії України [11]. Звісно, що і в цій праці він керується певними історичними подіями, намагаючись надати своєрідної, інколи навіть антиукраїнської, барви певним постатям, згаданим в творчості Шевченка.

Згадує дослідник в статті «Тарас Шевченко і поляки» і творчість Григорія Квітки-Основ'яненка, Гулака-Артемовського і, можливо, дещо некоректно зіставляє їх із постаттю Шевченка. Звертає він увагу і на вплив Шевченка на формування української мови - і з цієї причини стверджує, що українська мова до Шевченка, буцімто, ще не була сформованою. Він порівнює українського поета із італійським Данте і пише, що так як Данте створив прекрасну італійську мову, якою написав «Божественну комедію», взявши за основу свій тосканський діалект, так і Шевченко створив *«руську (українську) літературну мову, взявши за основу чигиринсько-полтавське наріччя»* [6, с. 422].

Дуже детально в своєму дослідженні польський публіцист окреслює період поетичної творчості Шевченка, котрий припадає на роки заслання. Саме тут він ставить великий акцент на той факт, що Тарас Шевченко контактує на засланні із поляками, і ті впливають на його творчий геній. В оточенні поляків його погляди на минуле прояснились і закріпились, під впливом таких

діячів, як Залеський, Сераковський, Турно та інших. Польський публіцист зауважує, що поезії, написані на засланні, є результатом тривалих розмов і дискусій між Шевченком та польською інтелігенцією, які дозволили поетові поглянути на своє минуле неупередженим оком та тверезим розумом.

Звернімо увагу і на той беззаперечний факт, що описи багатонаціонального соціального та культурного простору, якою була Річ Посполита в часи її розквіту і пізніше, в часи занепаду та трьох поділів, відчутно акцентують увагу письменника на поляках. Традиційно для цієї наукової парадигми Ф. Равіта-Гавронський у своїх наукових дослідженнях звертає увагу виключно на позитивний вплив польської культурної інтелігенції на творчість Тараса Шевченка і досліджує виключно постаті польських діячів у житті поета.

Ф. Равіта-Гавронський прагне подати читачам *«літературно-психологічний нарис»* [6, с. 429], у певній мірі продемонструвати вибрані переломні моменти в розвитку таланту Шевченка, показати, що вплив польської інтелектуальної та політичної культури залишив глибокий слід в душі поета. *«Переломні моменти»*, котрі наголошуються в його праці, завжди зводилися до взаємин Шевченка із польською культурою. Якщо дивитися на біографію Тараса Шевченка з перспективи творчості Гавронського, складається враження, що вплив на творчий геній має виключно польська культура, а вибрані польські постаті, з якими міг перетинатися Шевченко, мали чи не найбільший вплив на формування його митецької натури. Заглиблення в публіцистичне бачення Ф. Равіта-Гавронського українського культурного середовища середини XIX сторіччя дає можливість сучасним дослідникам сформулювати уявлення про вектор політичних та соціальних уподобань польського письменника.

Варто зазначити, що ця праця гармонійно вписується у загальне філософське світосприйняття Ф. Равіта-Гавронського. У низці його історичних творів, художніх романів та філософських міркувань ми можемо часто зіткнутися з подібними викривленнями та історичними неточностями, спрямованими на зближення української культури з польською культурою, української історії з польською

історією, українського мистецтва з польським мистецтвом. Навіть у здавалося би літературознавчій праці «Тарас Шевченко і поляки», нам вдається віднайти низку відступів на політичну тему, аж ніяк не пов'язаних із творчістю Тараса Шевченка, і, в цілому, навіть порушуючи літературно-мистецьку тему, польському дослідникові усе одно не вдається уникнути філософсько-публіцистичних ремарок.

Таким чином, дослідження творчості Шевченка під пером Равіті-Гавронського стають не лише тлом для донесення української поезії до потенційних польських читачів, але й виступають своєрідним плацдармом для репрезентації філософсько-світоглядних і дуже часто суперечливих думок самого автора. Письменник акцентує увагу своїх читачів на особистісних мотивах, притаманних усім його працям, і, відповідно, губиться у процесі своїх міркувань. Таким чином, цій, як і більшості його робіт, дещо бракує дійсно аналітичних суджень.

Робота просякнута ідеологією та життєвим світоглядом Равіті-Гавронського, котрий спонукає потенційного читача оцінювати взаємні кривди та помилки в минулому, а отже, торувати шлях до кращого майбутнього. Автор стверджує, що тогочасна ситуація в Європі схожа була на бурхливе море, на хвилях якого гойдаються польські та українські кораблі. *«Нескоро вгамується це море, і хто знає, чи двом кораблям вдасться причалити до одного порту, найближчого і найбезпечнішого...»* – філософствує в своїй роботі дослідник [6, с. 422]. Очевидно, автор прагнув якнайбільшої взаємодії української та польської культури, що і не дивно, виходячи з загального творчого доробку, який він залишив.

У цілому, як дослідницька робота, стаття «Тарас Шевченко і поляки» свідчить про погляди автора на історичні, політичні та соціокультурні тенденції в ХІХ сторіччі на теренах України. Специфіка історичної та культурної візії польського дослідника дуже відчутна в цій праці. Соціокультурні мотиви, порушені у ній, не були чужі Гавронському. Усі його попередні твори були створені в цьому руслі, так як і майбутні дослідження керуватимуться установленими польськими ідеалами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астаф'єв О. Поезія Тараса Шевченка в оцінці Ф. Равіти-Гавронського. За ред. В. Погорецького. Журнал «Золота пектораль». – 2020.
2. Коко Е. Тарас Шевченко в оглядах Францішека Равіти-Гавронського (Пер. Ростислава Радишевського) // Київські полоністичні студії. – Т. XXV: Рецепція творчості Тараса Шевченка в Польщі. У трьох книгах. – Книга перша. – К.: Університет «Україна», 2015. – С. 384-400.
3. Равіта-Гавронський Фр. Жінки в поезії Тараса Шевченка (Пер. Ростислава Радишевського) // Київські полоністичні студії. – Т. XXV: Рецепція творчості Тараса Шевченка в Польщі. У трьох книгах. – Книга перша. – К.: Університет «Україна», 2014. – С. 457-463.
4. Равіта-Гавронський Фр. З української літератури (Пер. Анни Швець) // Київські полоністичні студії. – Т. XXV: Рецепція творчості Тараса Шевченка в Польщі. У трьох книгах. – Книга перша. – К.: Університет «Україна», 2015. – С. 376-378.
5. Равіта-Гавронський Фр. Тарас Шевченко і ми (Пер. Ростислава Радишевського) // Київські полоністичні студії. – Т. XXV: Рецепція творчості Тараса Шевченка в Польщі. У трьох книгах. – Книга перша. – К.: Університет «Україна», 2015. – С. 418-421.
6. Равіта-Гавронський Фр. Тарас Шевченко і поляки (Пер. Ростислава Радишевського) // Київські полоністичні студії. – Т. XXV: Рецепція творчості Тараса Шевченка в Польщі. У трьох книгах. – Книга перша. – К.: Університет «Україна», 2015. – С. 422-446.
7. Яковенко Я. Історична тематика у творчості Францішека Равіти-Гавронського // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. – 2019. – Вип. 54. – С. 112-125.
8. Яковенко Я. Тарас Шевченко та романтики «української школи» в рецепції Івана Франка та Францішека Равіти-Гавронського // Київські полоністичні студії. – 2017. – Т. XXIX. – С. 547-556.
9. Rawita-Gawroński F. Geneza i rozwój idei kozactwa i Kozaczyzny w XVI wieku. – Warszawa-Kraków: Nakł. Księgarni J. Czerneckiego, 1924.
10. Rawita-Gawroński F. Historia ruchów hajdamackich (w. XVIII), t. 1 – Ruina. – Lwów: Nakł. K. S. Jakubowski, 1899.
11. Rawita-Gawroński F. Kozaczyzna Ukrainna w Rzeczypospolitej Polskiej do końca XVIII wieku. Zarys polityczno-historyczny. – Warszawa-Kraków-Lublin – Łódź – Poznań – Wilno – Zakopane: Nakł. Gebethnera – Wolffa, 1923.

REFERENCES

1. Astafiev O. *Poetry of Taras Shevchenko in the assessment of F. Ravita-Gawroński* [Poeziia Tarasa Shevchenka v otsintsi F. Ravity-Havronskoho] // According to V. Pogoretsky. Magazine "Golden Pectoral". – 2020.
2. Koko E. *Taras Shevchenko in the reviews of Franciszek Ravita-Gawroński* (trans. by Rostyslav Radyshevskiy) // Polish Studies of Kyiv. – T. XXV: Reception of Taras Shevchenko in Poland. In three volumes. – Volume I. – K.: University "Ukraine". 2014. – P. 457-463.
3. Rawita-Gawroński Fr. *Women in the poetry of Taras Shevchenko* [Zhinky v poezii Tarasa Shevchenka] (Trans. Rostyslav Radyshevskiy) // Polish Studies of Kyiv. – T. XXV: Reception of Taras Shevchenko in Poland. In three volumes. – Volume I. – K.: University "Ukraine". 2015. - P. 384-400.
4. Rawita-Gawroński Fr. *From Ukrainian literature* [Z ukrainskoi literatury] (Trans. Anna Shvets) // Polish Studies of Kyiv. – T. XXV: Reception of Taras Shevchenko in Poland. In three volumes. – Volume I. – K.: University "Ukraine", 2015. – P. 376-378.
5. Rawita-Gawroński Fr. *Taras Shevchenko and us* [Taras Shevchenko i my] (Trans. Rostyslav Radyshevskiy) // Polish Studies of Kyiv. – T. XXV: Reception of Taras Shevchenko in Poland. In three volumes. – Volume I. – K.: University "Ukraine", 2015. – P. 418-421.
6. Rawita-Gawroński Fr. *Taras Shevchenko and the Poles* [Taras Shevchenko i poliaky] (trans. by Rostyslav Radyshevskiy) // Polish Studies of Kyiv. – T. XXV: Reception of Taras Shevchenko in Poland. In three volumes. – Volume I. – K.: University "Ukraine", 2015. -P. 422-446.
7. Yakovenko Ya. *Historical themes in the works of Franciszek Rawita-Gawroński* [Taras Shevchenko ta romantyka "ukrainskoi shkoly" v retseptsii Ivana Franka ta Frantsisheka Ravity-Havronskoho] // Scientific works of the V.I. Vernadsky National Library of Ukraine. – 2019. – Vol. 54. – P. 112-125.
8. Yakovenko Ya. *Taras Shevchenko and the romantics of the "Ukrainian school" in the reception of Ivan Franko and Franciszek Rawita-Gawroński* // Polish Studies of Kyiv. – 2017. – T. 29. – P. 547-556.
9. Rawita-Gawroński F. *Geneza i rozwój idei kozactwa i Kozaczyzny w XVI wieku.* – Warszawa-Kraków: Nakł. Księgarni J. Czerneckiego, 1924.¹
10. Rawita-Gawroński F. *Historia ruchów hajdamackich (w. XVIII), t. 1 – Ruina.* – Lwów: Nakł. K. S. Jakubowski, 1899.
11. Rawita-Gawroński F. *Kozaczyzna Ukrainna w Rzeczypospolitej Polskiej do końca XVIII wieku. Zarys polityczno-historyczny.* – Warszawa-Kraków-Lublin-Łódź-Poznań-Wilno-Zakopane: Nakł. Gebethnera-Wolffa, 1923.